

MAGYARORSZÁG AZ ÁRPÁD -KORBAN

1. **Szent István halála után** válságba került a feudális magyar állam.

3 problémát kellett megoldani:

a) **trónviszályok:**

- Szent István fia, **Imre vadászbalesetben †**: a lehetséges utódok közül István **Vazul pogánysága miatt megvakíttatja**, utódaul unokaöccsét, Pétert jelöli ki.
- **Orseolo Péter és Aba Sámuel** (István sógora) **küzdelsei** a trónért (a **ménfői csatában** Aba †)
- majd **Vazul fiainak visszatérése**: I. András és I. Béla néven uralkodtak, ők is megvívták trónharcukat (korona és kard mondája)
- Béla halála után András fia, **Salamon** és Béla fiai, **Géza és László küzdenek** a trónért; végül László (a későbbi Szent László) uralkodásával ért véget a trónviszályok kora egy időre.

b) **pogánylázadások** törtek ki a feudális renddel szemben (**Vata és fia, János felkelései**)

c) a **Német-Római Császárság támadásai** veszélyeztették a függetlenséget

- **Henrik császár két támadását** is vissza kellett verni (⇒ **Vértes és Búvár Kund** mondája)

2. **Az ország Szent László (1077-1095) és Könyves Kálmán (1095-1116) uralkodása alatt lábalt ki a válságból:**

- **Szigorú törvényekkel** tartották fenn a rendet, főleg a lopások szaporodtak el.
László: aki egy tyúk értékénél többet lop, azt felakasztják.
Kálmán: a tolvajt „csak” megvakíttatja vagy rabszolgának adatja el.
- **megerősítik az egyházat** (újjaépítik a templomokat, elrendelik a templomba járást, birtokadományok az egyháznak, új püspökségek, apátságok alapítása, István szentté avatása)
- A két király **hódításra** is képes volt; László **Horvátországot**, Kálmán a **dalmát tengerpart városait** (Spalato, Zára) szerezte meg.

3. **Magyarország a XII. században:**

Kálmán halála után a pápaság és a bizánci császárság jelentette a külső veszélyt, uralkodóink a két szomszéd között „lavíroztak”. A királyi hatalmat **III. Béla (1172-1196) erősítette meg:**

- továbbfejlődik az államszervezet
- kialakul a királyi kancellária (írásbeli ügyintézés)
- **folytatódott felzárkózásunk Európához:**
⇒ megindul a mezőgazdaság fejlődése (pl. kétnyomásos földművelés)
⇒ fejlődnek a városok is

4. **II. András (1205-1235) és az Aranybulla:**

II. András idejében meggyengül a király hatalma:

- **elpazarolja a királyi birtokokat** ⇒ csökkennek a bevételek (kevesebb robot, adó, ajándék)
- főlöszleges háborúk (Pl.: kereszties hadjárat) ⇒ **üres kincstár** ⇒ sok új adót vet ki
- az árutermelés megindulásával az ún. **regálékra** (királyi jövedelmek, pl. sóvám) alapozta a hatalmát, de ennek bevezetése nem sikerült, csak elégedetlenséget szült.

1222: a királyt az elégedetlen szerviensek (= királyi szolgák, ~köznemesek) kényszerítik az aranybulla törvényeinek kiadására (nevét a rajta lógó aranypecsétről kapta, bulla = függő pecsét).

A törvény főbb pontjai:

- a nemesek **adómentessége** biztosított
- a katonáskodni csak akkor kötelesek a nemesek, ha **Magyarországot védő háború**, külföldi csatákra nem lehet őket kényszeríteni
- a király **nem vethet ki fölösleges adókat**
- **nem adományozható el túl nagy királyi birtok** (pl. egész vármegye)
- a nemesség **ellenállási joggal** rendelkezik: fegyveresen is kényszeríthetik a királyt az aranybulla betartására

4. IV. Béla uralkodása (1235-70):

a) Uralkodása a tatárjárás előtt:

IV. Béla gyermekként látta, hogy apja, II. András kénytelen a főnemeseknek engedelmessé válni. A szeme láttára ölték meg az anyját, Gertrúdot és apja nem tudta megbüntetni a gyilkosokat. Ezért Béla **megfogadta, hogy vissza fogja állítani a királyi hatalmat**, amikor trónra kerül.

Első intézkedéseiben ezért szigorúan fellépett a főnemesekkel (bárókkal) szemben:

- a bárók székeinek elégetése (szemlélteti, ki az úr a háznál)
- a királyi **földbirtokok visszavétele**
- **Julianus barátot** elküldi az őshaza felkutatására ⇒ Julianus hírt hoz a tatár veszedelemről.
- **a kunok sikertelen letelepítése:** szövetségesként fogadta be őket, de a kunok nomád életmódja miatt sok összetűzés volt a magyarokkal, ami Köteny kun király megöléséhez és a kunok kivonulásához vezetett.

b) A tatárjárás (1241-42), vezeti : Batu kán

Béla vereséget szenvedett a **Sajó menti Muhi pusztán** (tatár túlerő és csapda, a nemesek nem támogatják a korábbi intézkedések miatt), elmenekül Trau szigetére. A tatárok felperzselik az országot, majd kivonulnak (ok: Ázsiában meghal a nagykan ⇒ Batu akar a helyére kerülni).

c) IV. Béla intézkedései a tatárjárás után (rájön, hogy a nemességgel ki kell egyeznie)

- **kővárak építtetése** a nemesekkel – cserébe visszaadja a földjeiket.
- **a kunok visszahívása és sikeres letelepítése** a Kiskunságon és a Nagy-kunságon: katonai feladatokat látnak el a király szolgálatában)
- külföldi telepesek (**hospesek**) behívása az újjáépítéséhez.
- Királyi jövedelem **a városok adóiból**, mivel nagyon kevés földbirtoka marad.

Sikerül az ország újjáépítése ezért IV. Béla kiérdemli a „második honalapító” címet.

5. II. András és IV. Béla politikájának következményei:

- **familiaritás** kialakulása: a hűbériség magyar változata (lazább volt, mint Nyugat-Európában, pl.: nem öröklődött)
- **a nemesi vármegyék** kialakulása: mivel az Aranybullát nem tartják be, a köznemesek a nemesi vármegyei katonaság megszervezésével védik magukat a báróktól
- amit II. András elkezdett, azt IV. Béla is folytatja, mert attól függetlenül, hogy megvédi az országot a külső veszélyekkel szemben, **a földadományokkal és a kővárakkal erősíti a bárókat**. A királyi birtokrendszer teljesen szétzilálódik, illetve a bárók egész országrészek felett uralkodnak már (kiskirályok). Utolsó Árpád-házi királyaink uralkodását (V. István, IV. Kun László és III. András) emiatt a bárókkal való küzdelem és a hatalom gyengülése jellemzi.

1301: III. András ☩: kihal az Árpád-ház, a magyar trónt hosszas küzdelem után az **Anjou-házi Károly Róbert** szerzi meg.